

Діло

ВИХОДИТЬ ЩОДНЯ РАНО

РЕДАКЦІЯ
І АДМІНІСТРАЦІЯ:
Львів, Ринок ч. 10, II. пов.
Кonto почт. шваб. 143.322.
Адреса для телеграм:
«Діло», Львів.
Гол. Редактор приймає від
11—12 год. передполуднем
Рухомі не звертаються.

ПЕРЕДПЛАТА.
Місячно: в краю 500 зол.
За границею:
В Америці 1 долар, Франції,
Голландії, Бельгії 20 фр. фр.,
Італії 750 ал., Німеччині 750 ал.,
Цейлоні 5 ш. фр., Чехо-
словаччині 20 ч. к., Румунії 15
лей, Болгарії 750 ал., Австрії
150 ш. — Зима 1928/29.

Телеф. Редакції: 29-41.
Друкарні 29-26.
В СПРАВІ ОГОЛОШЕНЬ
ЗВЕРТАЙСЯ ДО АДМІНІ-
СТРАЦІЇ.
ЦІНА ОДНОГО ПРИМІРНИКА
25 ГОТ.

Катастрофа.

Львів, 21. лютого 1929.

В повсякденних часах у невеликих містах часу чергується у нас елементарні катастрофи постійно й неминно, лягаючи тягарем турбот і чепухи на виснаженій до краю країні.

Ще не скінчилися важкі повоєнні роки зі самоціною підбудою знищених господарських будинків: ще не привернено поораній часті бетонованими окопами й дрітними засіками родючої сили: ще не відрізняло населення від досиного спустошення й тав. рекавіцій: ще не минули ворсині наслідки руйнівних евакуацій: ще населення глибоко відчуває доглядати девальвації й інфляції: ще поруйновані села й містечка та земляки над Стрипою й Стоходом в деякій мірі до винищення дня свідчать про гірку й незализну долю б. воєнного, а тепер із інших мотивів занебаного тереу, — а вже в 1924 році навістив нашу країну шар-голот в усім наслідками своєї появи: нуждою, поше-стями, збільшеною смертельністю серед насе-тєння.

Важкими зусиллями всього українського громадянства без огляду на кордони й континен-ти поведлося тоді в деякій частині опанувати па-тастрофу голоду й зменшити страшний його на-слідки. Але тільки зменшити, обмежити, бо брак трохи в країні, замкнення сезонно-заробіткової еміграції, недовстача варстатів праці, наслідки ко-льонізації в літах вселадні Хієно-Піаста, еконо-мічні „ложки“ (розціплення ціл між промисло-вою й хліборобською продукцією), відсутність азорового кредиту в хиткості суспільно-економіч-них відносин, торговельна війна Польщі з Німеч-чиною й прогресивно-лихварське задовження у-країнського дрібного хліборобства — не могло причинитися до скорого загоння ран, завданних війною, повоєнною хуртовиною й економічною розпратістю та голодом.

Не вважаючи на всі важкі й непригожі умо-вини вегетування, населення швидко почало зро-стати (звичайно населення швидко зростає або в умовах добробуту, як в Америці, або в умо-винах нужди, як у Китаї!), а хліборобський вар-стат праці почав усе більше зростати й корчи-тися. В добі вселадні Хієно-Піаста український селянин взагалі був фактично позбавлений спро-можности (не правом, але його практикою) набу-вати поміщицьку землю. В потравивому періоді депо полекало під тим оглядом, але наслідком обднання земельно-великокаласництва зі селя-нською цією землі так підскачили вгору а кредит став таким недоступним для українського селя-нина (розуміється, поза нечисленними випадка-ми), що набутий землі, найсуттєвішого й найреш-тєвішого варстату праці нашого селянства, перей-шло просто в сферу утопії. Навіть там, де дово-лось селянам здобути деякий шматок землі, аля-лаве з тим процесом обднання перепинило можливість ведення раціонального господарки.

І в таких, незвичайно важких і складних умо-винах при постійно зростаючих податкових тягарах та при односторонньому обмежуванні само-дільности громадянства на всіх ділянках жит-тя — приходить 1927 рік з нечуваною катастро-фою осеї, яка знищила десятки тисяч моргів української землі, а якого пів мільона населення хи-пула в обійми лужай і розпуки. І знову важки-ми зусиллями всього громадянства довелося го-тіти безпосередні рани, але тим способом іще не усуваючи посередніх наслідків катастрофи.

Вже тоді всі авторитети й фахівці ствердили без обиняків, що головною причиною страшний повоєнний була пововина деградація асів та припин-лення регуляції рік і потоків, розпочатих за во-єнських часів. Значить, в напрямі раціональ-ного заміслювання не лише одевастованих дієвних просторів, але й неужитий та регуляції гірських рік і потоків повинна була бути звернена вся діяльність покаянних до того чинників. І сара-ді в мнжуорічному бюджеті фігурували невелич-кі квоти на регуляцію рік і потоків у Сх. Галичи-ні, але позитивна та справа не поступила ані одним кроком вперед. Бюджетові квоти мабути

використано на теоретично-підготовчі кроки, а річки і потоки дальша бурлять собі широкими, а навіть часами дикими коритами, постійно по-грожуючи новими катастрофами.

Сьогоднішня, незвичайно снігова й сибірсько-морозна зима, яка зупинила весь комунікаційний і почтовий рух, вже важко відбилася на насе-ленні. Знаємо, як вона залася в аніки містам, навіть великим осередкам, відрізаючи їх від сві-та, припиняючи довіз палива й ложиви, спричи-нюючи пожари й школи в домах, а навіть смерт-ності та уявленням комунікації спричиняючи розруху в економічному житті.

У зв'язку з катастрофою морозів внесли в соїм непевності й жири пугли внесення, домага-ючись випосаження м'єст і містечок у паливо. Життєві послі, яких наразі внесення обхоплює головним чином Сх. Галичину, преизують так свої домагання: 1) заосмотрити Сх. Галичину в вуголь, 2) для місцевостей позбавлених поживи, негайно П доставити, 3) внаслідкувати відновити квоти для негайної допомоги міському населен-ню і відлати їх до диспозиції створенням уже гра-мадянським комітетам у Сх. Галичині та 4) при-пинити екекційне стягання податків від збрі-лних купців і ремісників по містах, обнятих ката-строфою.

Життєві внесення обіймає тільки схіло-галицькі міста, себ-то життєві населення. О-дніак катастрофа морозів не обіймає тільки міст, де все-таки кращі й тепліші дома, та де мусіли бути які-гали запаси палива хоч на короткий час. Іще дошкульніше катастрофа морозів мусіла досягнути село, яке є беззахисте, нічим неза-безпечене перед сибірською стужою. Сільські ді-лянки, поганенькі, непригожії двірї а нікня, брак і дорожнеча палива, особливо на безлісному Поділлі, недовстача вугля, драгтивенькі оляги — все те мусіло просто розторощуючо відбитися на селі, де мороз були без порівняння більші й страшніші. Катастрофа морозів — очевидно — до-сягнула не лише людей, які внаслідок минуто-річного недоруду мусять відчувати недовстачу поживи, але й худобу, позбавлену паші, костені-ючу у провінних і студених стайнях. Сьогодні, коли через припинення комунікації ми ще не ма-ємо звісток із сіл, а головню зі степового й без-лісного Поділля, нам навіть неможливо уявити собі розміри морозової катастрофи.

Та на цьому не кінець. Поля покрила груба, метрова й важка верства снігів. Ми ще не знаємо, чи під її натисканням вантажем не випрїла оли-мина. Наслідки багатосніжної зими побачимо аж тоді, коли в проміянях весняного сонця счорніє і стоїться сніг, а одночасно в селянські хати загляне щорічний гірський гість, неможливий пе-релінок. А до людей, худоби й оазини прихо-дить ще одна неминуча небезпека: розтопи і повіль.

Таким чином сьогоднішня зима й весна по-грожують велими важкими ускладненнями на селі, важкими в сучасному, та може ще важчими й більш далекосажиними в будучому. Наше грама-дянство й головню його відповідальні чинники мусять мати на увазі цілість катастрофи з усім її підгалуженнями в селі і місті. Очевидно, на першому місці, мусимо поставити село, бо поно є підбудою міста.

Пора і нам звернути увагу на катастрофу. Наші послі повинні негайно домагатися від уря-ду не лише заосмотрення й паливо лавієвних катастроф просторів, не лише міст, але й сіл, не лише достарченням поживи там, де її немає, але й достарченням аші для худоби, забезпе-ченням населення перед передпоном, достарче-нням абіжка на посилий засіви та забезпеченням великих просторів перед неминучою катастро-фою весняної повені. Йсно, що й наші грамадя-ські чинники не сміють сидіти зі заложеними руками, прибравши позу обсерваторів, але му-сять йти аі становити обсервації й безпруд-ности та стати до боротьби з універсальною ка-тастрофою й її наслідками.

Добро „Просвіти“ — це добро цілого народу, а зокрема кожного з нас.

Культурне російсько-українське братання.

Зід російських і українських пролетарських письменників у Москві.

В Москві відбулася велика нарада росій-ських і українських комуністичних письмен-ків, присвячена справі культурного російсько-українського зближення.

Насамперед слід зазначити, що приїзд укра-їнських пролетарських письменників, артистів і композиторів обставлено в Москві великими па-радами. На залізничному двірї ждали їх делега-ції російських письменників, профсоюзів, уряду та армії. Була почесна сотня війська з орхе-строю. Приїхали пролетарські письменники з У-країни аж двома партіями.

Для прикладу, як це робилося, подамо пере-біг „летушого мітингу“, що відбувся в залізничній почекальні Москви ввечері після виходу укра-їнських пролетарських письменників з поїзду. Приїзжих витяг від федерації ралянських пис-ьменників Корженцов. „Ваш приїзд — казав він — допоможе зміцнити братерський зв'язок ро-сійської та української культури“, очевидно на-грунті „соціалістичного будівництва“. Від вій-ська витяг приїзжих Дмитренко (неяке мало-рос?), а від робітників заводу „АМО“ Шаповаленко (мабути українець). Від приїзжих промов-ляли на тому вічу Бій і критик Савченко. Цей останній закликав, що останніми часами „творчість українських письменників зростає ашир і глиб-ше“.

Та вертаймо до самої наради. Першого дня промовляли на ній з українців А. Хвиля, Пили-пенко, Кулик і Фалькенчик, другого дня говорив про критику й літературу на Україні Десниць.

Щож говорив і як представляли теперішній стан культури на Україні комуністичні письмен-ники? Андрій Хвиля, пресовий референт при ЦК КП(б)У казав, — як не довідаємося з рад. преси — що в повоєнній українській літературі бу-ли сильні націоналістичні тенденції, що не щезли з неї подекуди ще й тепер. Понірама правдивої рад. пролетарської літератури вважає він В. Бла-китного (бувш. редактор „Вістей“, вже помер-ший), В. Чумака і Г. Михайличенка. „Творчи-нову революційну літературу, — казав він до-слідно — українські письменники поступово пе-ремагали націоналістичні тенденції, але в тойже час деякі з них стали на шлях орієнтації на за-хідну Європу та на зрівняння з Москвою (Хвилю-вий та інші). Ця течія виявилася в об'єктивно во-рогій пролетаріатові політичній коншенції, від-омій під назвою „хвилювизм — шумський“. Українська революційна література під кермою КП(б)У змогла проте перебороти націоналістич-ні тенденції і вступила на шлях азорової проле-тарської творчости. З жорсткою дискусією група пролетарських письменників зійшла ще міши-шою і утворила Всеукраїнську Асоціацію проле-тарських письменників. Але каясова боротьба, що ведеться нині на Україні, безперечно, дає про-себе знати і на фронті культури, і не виключає можливість рещадива хвилювизму-шумськіз-му“.

Таке говорив бувший боротьбист, а нині ор-тодоксний комуніст Хвиля. Пилипенко, редак-тор Держ. Видавн. України, говорив про органі-зацію українсько-російських перекладів гарної літератури. Він вказав на те, що сучасний росій-ський читач зовсім не обаяномовний з украї-нською літературою, дивля, що а ній було перед революцією і тепер є багато таких цінних тво-рів, які перекладали на європейські мови, а ро-сійський читач про них не знає. В російській пре-сі нема ніяких інформацій про українську літе-ратуру, а російські видавництва не поширюють навіть їх нечислених перекладів з української літератури на російську мову, які поаявились на Україні заходами українських видавництв. Пили-пенко радить переглянути паяни видавництва і постваталити в них переклади з української лі-тератури та промоване за постійною інформа-цією про українське літературне і азагалі куль-турне життя в російській пресі. Накінцеь дома-гається поширення та збільшення українського

матеріалу в радянській літературній (російській) літературі.

Куди, уповноважений Комісаріату Закордонних Справ РСРР на Україні та редактор "Червоного Шляху" каже, що українська література однієї з найбагатших у всьому Рад. Союзі, бо в 1927 р. опубліковано на Україні 1.876 назв "художніх творів 735 авторів". Він пропонує в усіх органах російської преси постійні українські літературні відділи.

Про культурне обслуговування українського населення в РСРР говорив Фалькевич. Він стверджує, що українське населення в російській республіці не має достатньої обслуги в культурній ділянці, та що вона далеко позаду від того культурного обслуговування російського населення, що живе в межах УСРР. У Казанстані, де є 836 тисяч українців, немає достатньої кількості українських шкіл, немає учителів, немає й українських підручників. В Саратові, де є 220 тисяч українського населення, є тільки 3 українські школи, нема там ні українських учителів ні українських підручників. Тамосіне Державне Видавництво не тільки не має української літератури, але не має навіть каталогу українських видань. Переводячи аналогію між кредитами Державного Видавництва РСРР і Державнаву України Фалькевич стверджує, що це останнє покращене як щодо грошових засобів, так і щодо паперу і щодо поліграфічних засобів. Про задоволення культурних потреб українського населення в межах російської республіки кіном, радіом чи театрами в рідній мові нема й мови. Він радить заснувати мандрівний український театр та український кінотеатр для цього населення.

Десник, редактор українського журналу "Критика", говорив про марксистську критику на Україні. Він заявив, що фактично на Україні марксистської літературної критики так якби не було. Вона тільки народжується. КП(б)У звернула увагу на ту ділянку недавно. І тому не дивно, що комуністи працювали досі на Україні в ділянці літературної критики доривочно. До того деякі з тих випадкових критиків мало кваліфіковані. Тому те при харківському Інституті марксизму організує катедру марксистського літературознавства. Організувати на Україні також окреме т-во критиків-марксистів, що обслуговує тепер біля журналу "Критика". Ці критики надіються — твердить Десник — скоро обняти геґемонію в "українському таборі критиків і літературознавців". Попри те надіються вони на допомогу "найвидатніших російських теоретиків марксистського літературознавства".

Ось під такими гаслами йде братання та ідеологічне єднання російських і українських пролетарських письменників. Воно було все наглядним та безперервним і без спільних з'їздів, в разі того, про який пишемо. Очевидно, що тому братанню не стане на перешкоді нічого, на-

віть такі сумні факти культурного покращення і задоволення культурних потреб українського населення в "братній російській республіці", про яке говорив Фалькевич. Такому братанню не може стати ніщо на перешкоді тому, що його наказує московський Центральний Комітет і політбюро партії. Зрештою цей і йому подібні з'їзди напевно не принесуть нічого позитивного для поправки національно-культурного положення б-ти мільйонів українців поза межами УСРР на території Радянського Союзу. А взаїмне словослов'я та заціновування крім фактичних ідеологічних ще й формальних, персональних зв'язків пролетарських комуністичних літератур нічим української навіть пролетарської культури ні не скріплять ні не оживлять. Зрештою українська культура і література має свої природні шляхи, а яких її не зійбють ні комуністичні асоціації письменників, ні марксистських критиків, ні тим менше постанови російсько-українських з'їздів

Охорона перед сподіваними повеннями.

Що почули представники преси на конференції у львівському воевідстві.

В дні 20. ц. м. відбулася у львівському воевідстві конференція представників львівської преси, яку воевідський уряд бажав поінформувати про всі ті міри, що їх уже підприємлять офіційні чинники на випадок сподіваної з весною повені. Явилися представники всієї львівської преси. З української представники "Діла", "Нового Часу", "Нової Зорі" і "Народньої Справи", крім того заступники московського "Русского Голосу" і "Землі і Воли".

Конференцію отворив воевода Голуковський, що попитав зібраних, вказуючи на ролі преси в інформуванні й підготовленні широких кругів населення на випадок великої елементарної катастрофи. Страхіли повені в 1927 році, до яких ми були зовсім несподівані, назвали нас, що тільки збірними зусиллями всіх чинників можна було запобігти повторенню подібного або ще більшого нещастя. Воевода не скривав того, що ситуація з уваги на нагромаджені гори снігу і на грубі верстви льду на ріках дуже поважна, тому просив представників преси підтримати змагання й заходи урядових чинників і впливати в тому самому напрямі на населення.

Після того начальник анклаву прилюдно безпечно прихвально Роговський виголосив реферат про всі ті міри, які львівське воевідство підприємляло вже на своїй території у зв'язку зі сподіваними під весну повеннями. (Такі самі підготовки роблять також інші воевідства, зокрема найбільш загрожене: станиславське). З того реферату ми довідалися, що воевідство поробило вже всілякі приготування нагури чисто технічної, а також приготування в справі рятунок-

вої акції і в справі опіки над навішеним повенями населенням. Так забезпечено собі заздалегідь поміч війська (саперських відділів), залізничні, літаків і т. д. Подібно або намічено рятункові прилади, намічено об'єкти, які мусіли бути перенесені, передбачено дельоужування мешканців і їх доріжку із загроженних об'єктів, подумано про зв'язок між навішеними катастрофою і т. д. Не забуто очевидно і про доставку їди, ліків, одягу, взагалі про опіку над жертвами повені. В справі коштів воевідство звернулося до центрального уряду, а крім того мусять причинитися й від себе самоврядні установи та ціле громадянство.

Ситуація у львівському воевідстві така, що найбільше загрожені повіти в порічку Дністра (Самбір, Дрогобич, Рудки і частинно Бібрка) та в порічку Сяну (Добромиль, Перемишль, Ніско, Ярослав і ін.). По обчисленнях пересічна грубість льду виносить у нас 60 см., а верства снігу лежить у нас на 60—70 см. глибини, що при розтопах дасть 4 і пів мільярдів кубічних метрів води. Отже небезпека такої маси води, якщо відліта прийшла нечаяно, справді дуже поважна.

При кінці референт подав ще до відома, що про дальший стан рятункової акції преса буде інформована при допомозі прес. бюра при Старості Гродським. Обіцяв також, що преса, зокрема щоденна, на випадок повені буде висилатися в навішені околиці літаками, що теж заздалегідь передбачено.

По скінченні того реферату забрав голос ред. Фрилінг, що висказався за признанням про всі ті зааряження і радий притягнути до акції передовсім духовенство, учительство й жіноцтво. Окремо звернув теж увагу, що тут може віддати великі прислуги "Червоний Хрест", який на випадок повені повинен розвинути таку саму акцію, як в часі війни. Промовець пригадує широкозакроену акцію всього громадянства в часі повені 1927 р. і на весну 1928 р. і підносить спеціально живу й успішну працю в тому часі сен. Дешкевича. При кінці просяв воевідство поробити всі можливі заходи для якнайкращого переведення регуляції наших рік, бо тільки це тривало забезпечить населення перед загрозою щорічних катастроф.

Закінчив конференцію короткою промовою воевода Голуковський, що заповів притягнення до акції всіх охочих до праці чинників, у першу чергу очевидно організацію "Чера. Хреста". В найближчому часі — казав воевода — оснують-ся вже за починком старостів повітові й місцеві комітети опіки над загроженними повітя, де всі охочі знайдуть поле до праці. Щодо регуляції рік, то це велика й тяжка проблема. На це не має потрібних фондів ні уряд, ні тимбільше воевідство, яке в цій справі сильно заінтересоване, бо на його території і на території сусіднього станиславського воевідства є найбільше гірських рік і потоків, які кінце потребують регуляції. Вое-

ОСИП ТУРЯНСЬКИЙ.

ГОЛОС НОЧІ.

(Докінчення.)

— Або я знаю, мамо? Прیدивіться ліпше...
Стара приклала обі сухі руки до свого чола, розоворого морщинами життєвих дрібниць, які для її недорозвиненої свідомості були кричущо важкими турбот і трізот. Діткнулася носом до шийки віконця й насуплено адивалася у світло. Опісля зашпінчала:

— Шне?... Ні... Шось руками перевертаю...
— Вона шне, мамо.
— Господь милосердий дав нам чорну нічку і сказав: — Лягай і спи! Лягай і спи. А вона з ночі, день робить!... Вона добро марнує... Вона Бога ображає!... Вона шне!... А щоб ти панчохи жидинням пила!...

— Не плетіть мамо... — кинула донька.
— Вона не шне!... Ох, палонку ти мій!...
Вона — книжку читала!... Вачинш доноу?... Так...
— Так, так. Вона і в перші все у книжку дивилася.

— Думаєш, доноу, що вона має Бога в серці? Та де вона хоче всім людям сказати:

— О, дивіться, яка з мене вчена пані!...
Ух! Ти жаброто!... Або теорет!... Дивися: в жидинній хаті не сидно світла, тільки в неї. А бодай тебе!... Ти свята нічку касаш!... А, щоб ти сьогодні останній раз світла!... Дивися, дивися!... Вона сміється!... Шось веселе вичитала... Ой!... Ін весело!... Болай би ти забула сміятися, ти, друкована жаброто!... Там я моглаби такнісати світла засвітити, як ти, голубачко!... Мене на те стати! А кожик бо я не засвічу! Не засвічу, бо мені не хочеться!... Ти мені, богачи, стаду хочеш заробити?... Не засвіташ!... Як маю Бога в серці, а в голові якесь розміркування і розмірництво!... Ох болай би те світло тобі ті вчені еліпачки освітлю!... Уу! Коб я так тебе тепер у свої очки зістала!... Тиху на тебе!

Тут обивався зять:

— Не сердитесь так... От, сидіте на коцюбу, полетить до неї, світло агаєть і будете спокійні!...

Стара обернулася до нього й побачила в шиймі розжарення кінцік папіроса:

— І ти світиш?.. Курим?... Мені господарство прокурює?... Іли собі до тої книжкової діловки!... Ви обоє собі дібрали пара!...

Донька пришла до чоловіка й шепнула йому:

— Прощу тебе, не зачіпай бід!...

Стара знов зачала сусілку, а тимчасом зтихоньку жінку за руку й до неї:

— Слухай! Сиди на постіль і не дивися у віконце! Чувеш? Сиди й не дивися, бо нещастя буде!... Пам'ятай! Я їду на двір. Неаодовго вернуся... Тихо!... Не дивися у віконце!

III.

Зять пішов до стаїни, взяв свічку а ліхтарні й виступив а нею в город. Там намагаю гарбуза. Вийняв вожик, вибрав а гарбуза мийши і вирізав у гарбузі три діри, з яких дві на горі мали увалити собою очі, третя ніс, а під сподом зробив поперечний отвір на уста. Опісля засвітив свічку та устромив її разом із рукою а гарбуз і обернувши освітлені діри до себе, став нішком обережно підкрадатися адовж стіни хати під віконце, а котрим теж аж розходилася від крапання на світло сусілки. Почав від віконцем наслухувати й чув виразно:

— Ой, уже не витримаю... Не подізу на піч, доки те окуане світло не згасне!... Ти жидівко!... Ти доноу марнодралла!... Тобі світла закортілося! А болай би тобі пекельна смола світила!... Болай би тобі на тому світлі десять бісів по десять свічок пів тобою засвітила!... Болай би вона тебе тим твоім світлом прапикала та шкарпала!...

При останніх словах теї зять меслодівавши рукою обернув гарбуз і освітленими дірами приложив його до віконця.

В тімже митті! Темряву похлор жидинний

голос "гобех!" і зять почув, як тежа звалилася на даву під печою, а відлітла впала а землю.

Він кинув гарбуз, загасив свічку й миттю побіг у хату, де зараз засвітив світло.

Серед важких стогонів стара жінка підвелася на ноги й зойкнула:

— Вона відьма!... Вона хоче мене життя обв'язати!...

Зять казав:

— Відьма все робить на потемки... Це не вона!... Не якась кара на вас за те, що ви прожиднаєте добрих людей і світло!...

IV.

Стара Хима від цього часу трошки змінилася. Щоб її не різало світло сусілки, вона все на ніч затикала віконце подушкою. Затея бовласко шкочувати світла, бо ануж... може це правда, що він їй сказав про що кину?...

Одначе вся її розмовність, балакуність і радість життя пропала. Як тільки в хаті зяєло світло, вона зішла на піч і там оберталася лицем до стіни й дежала молчки.

Аж одного вечора стара Хима обивалася а печі:

— Дітоньки, хотіло до мене!... Бувайте зловрові!... Згасить світло!... Хай я декше амру!...

Обернулася обличчям до стіни і застогнала, натягнулася та відклала свою безсмертну душ — гм... кому?... Чи Творець світланому, чи тьм кромішній?...

Світло вбило її.

V.

Дуже добре старій Химі лежати тепер у темній могилі.

Ні сусілка їй там не засвітить, ані зять не буде наслідитися із неї, ні ніхто не покарає там її за те, що не злилася світла.

Земля їй пером!

ОЛЕНЬ ШІХТ

є безглядно чисте

відство і в цій справі зробить свої представлення до централі, але що це проблема десятків літ, то покищо треба всю увагу спрямувати на те, як запобігти подібному нещастю, яке мало місце перед двома роками. Апелем до преси, щоб вона піаномогла воевідський уряд у його змаганнях, які мають на оці тільки добро загалу, закінчив воевода свою промову.

За океаном.

Нюарська українська громада поступає економічно вперед.

Українська громада в Нюарку, Н. Дж., може похвалитися по 20-ох роках свого існування великими здобутками. Вона зорганізувала церкву і школу, низку братств і товариств, а також співачок та аматорських гуртів. Крім того вложила в лютий 1922 р. „Позичково-Будівельну Спілку“, де українці вкладають свої ощадності і затягають позички в цілі будування і купівлі власних домів. Спілка розвивається гарно і вже тепер має близько пів мільона доларів майна. Основано в Нюарку також Горожанський Клуб, який помагає членам у здобуванні американського громадянства. Закуплено гарну й велику площу під будову Народного Дому. Вкінці основано в Нюарку фінансову інституцію „Український Банк“ із закладовим капіталом 125.000 доларів. Це акційний банк з двома родами акцій: одні акції по 25 дол., другі по 20 доларів. Власником банку стає кожний українець, що купить одну акцію (шер).

Організація українських бізнесменів і професіоналістів у Шикаго.

У м. Шикаго оснували українські бізнесмени і професіоналісти свою організацію. На перших загальних зборах товариства, які відбулися 11. листопада м. р., вибрано управу, зложено з таких осіб: К. Савяк, М. Белегай, Б. Пелехович, Гвоздь, Карпа, Р. Срук, д-р Тарнавський, Риза і д-р Сіменович. Президентом вибрано К. Савяка, Н. Ризу касієром, а М. Белегай секретарем. Метою товариства є уділювати інформації, піддержувати своїх бізнесменів і фінансово допомагати своїм членам.

Марки „Рідної Школи“ в Америці.

Комітет „Рідної Школи“ в Нью Йорку, Н. Й., пориши видати марки „Рідної Школи“ з метою оподаткування всіх чужих купів, у яких українці купують товари. Тому комітет звернувся з закликом до українського громадянства в Америці, щоб воно стежило за появою марок „Рідної Школи“ та домагалося їх у всіх крамницях, в яких українці купують, або з якими мають торговельні зв'язки.

Рим в дні 13. лютого 1929 р.

(Допис з Риму.)

Від одинадцяти години ранку йшов дощ. Безперестання, неблаганий... Але площа св. Петра була повна народу. Згідно з приблизними підрахунками до 50.000 народу пройшло до сергійних базиліки, а 200.000 залишилося на площі. Правду кажучи, я ніколи не бачив ще такого нагоду, — тим більше цікавого і незвичайного, що майже над кожною головою сторчала парасолька, і ціла площа здалася представляла фантастичний вигляд величезної кольорної чорної гниби.

Всі мури вулиць, всі трамваї зовні і всередині накрилися зранку картками, що запрошували римлян на площу св. Петра для віддання пошани папі. Та думаємо, що в без цих закликів кожному хотілося взяти участь у святі, не лише тому, що в цей історичний час, кожний православний католик почував себе зобов'язаним висловити свою радість з приводу „звільнення“ папи, але й тому, щоб бути учасником того подорожжя, що ось-ось, здавалося, мало відбутися в житті Італії в Римі.

А дещо нового дійсно відразу видалося в ніч. За десять років життя в Римі, я ніколи не бачив папського прапору, — а тепер ось він білосніжий — має свій поруч в італійському геральдиці.

— Зранку, — каже хтось до мене, — папський прапор з'явився на палаці Кіажи, мін. зак. справ, поруч в італійському прапором, і після того потрохи прикрасилися ним і інші міністерства та державні будинки. Видно заготували заздалегідь. А в старих італійських палацах повіднаходилися ще давні.

— А ви помітили, — каже хтось інший коло мене, он проходять до церкви якісь папове з орденами на грудях...

— А так, так! — відповів перший, — я сьогодні бачив навіть одного прелата, що мав на грудях італійську відзнаку. І подумати, що яких два-три дні тому це було б цілком неможливо. Дійсно неможливо.

Від часів проголошення Риму столицею Італії, римське населення різко поділилося на два, правда сильно різні кількістю, але дійсно дуже ворожі табори — „білих“ і „чорних“. „Білі“ — прихильники короля, „чорні“ — прихильники папи, як суверена Риму. Чорні не визнавали білих. Забороняли всяке єднання з ними, не кажучи вже про шлюби чи приятелювання. Скільки драм відігравалося на цьому ґрунті! З часом, зрозуміло, таке становище робилося цілком анахронічним, і поволі загладжувалося ворожнеча, але принциповий поділ дотримувався до останніх днів. Деякі квілівські родини, зачинивши в 1870 р. двері своїх палаців для прийняття, так ніколи їх більш і не відчинили. До одних з таких палаців належав і найбільший та найбагатший палац князів Колонна, що саме цього вечора вперше за 59 років відкривав знову свої пишні салі для офіційного прийняття.

Тимчасом дощ летів та мочить усіх без милосердя, і чимало народу, зачуши вистой гармати, що сповіщав п'яне, вважало за краще покинути місце чекання і посидітися домі, щоб шклянкою доброго вина і тарілкою тартих макаронів, попередити можливий напад інфлюєнзи чи грипу, що і в Римі, як де інде, щодня вкладає людей до ліжка. Та проте, порожні місця швидко заповнюються новими людьми.

В натовпі йдуть жваві дискусії з приводу „примирення“, кожний підносить заслуги Мусоліні, і тільки одна якась біла жінка, яку можна було прийняти і за дрібну торговку, і за працю, — або, як би сказали на Радянській Україні, взагалі за представницю дрібної буржуазії, — зауважила похмуро: „А я вам кажу, що нема нічого тут доброго. Життя все дорожчає... І буде дорожчати... Бач, плати йому тепер гроші!... А хто ці гроші дасть?.. З нас же візьмуть!...“ І вона подивилася на всіх, ніби запитуючи. Але їй ніхто не відповів. Ніби всім зробилося ніяково... Дехто почав говорити про щось інше, а дехто пішов собі далі.

Тимчасом в останньому вікні зліва у папському палаці з'явилася постать гвардійця (швайцарця) в характеристичній формі жовто-блакитних кольорів (і чому Микель Ангеліо, малюючи цю форму, вибрав саме наші кольори?). Його поява видалася для всіх присутніх добрим знаком як поява білого димку по скінченні конкляве.

Але час біжить, а папа не з'являється. Тільки від часу до часу пробігає чуття, хто ана віки і від кого, що ось папа вже йде. І натовп негайно починає тиснутися до базиліки, в багатні бачити краще, щоб схопити в усі свої величі в невідчужності вигляді благословляючого папи. Але ось нарешті в дванадцять і пів години, здіймається величезний, громогласний крик: „Папа! Папа! Хай живе папа!“ Кричить вся площа. Кричать всі сусідні будинки. Кричить величезна колоннада Берніні. Кричить кожний камінь, кожний куточок, бо на кожному камені і в кожному куточку знаходиться чиясь горлаucha істота і дилюючи хустками, капелюхами, палицями руки. „Хай живе папа!“

Деякі папські камердинери відчинили вікна середнього балкони на фасаді св. Петра і спинаються в кутках його; там, в глибині більше відчувається, ніж помічається рух кардиналів і достойників, що попереджують папу. І — наступає тиша. Велика несподівана тиша. Ніби всі серця змилися в тулупі нестерпачи поді. Здалеку доноситься приглушений звук музики, яка грає папський гимн. Італійські війська, що тримають порямок, застигають на „строюно“,

і віддають честь зброєю. На балконах з'являється папа.

Він в червоній мантилі і капелюсі. Спиняється хвилину і дивиться на розбурхане море людських голів і парасольок.

„Папа! Папа! Хай живе Папа!“ — Семінаристи, священники, молоді католики, багато з простого народу схилив коліна на мокрому від дощу камені. Папа простягає руки і зводить їх хрестом на груди в символічному, містичному обаятті, потім зводить руки до куні, злімає очі до неба в короткій миті моливи, тричі повторює благословення, і потім ніби піддається непереможному, сердечному поривові, здіймає капелюха і вимахує ним в повітрі. Потім швидко анімає, ніби тікаючи від занадто сильних переживань. Тимчасом цей рух папи, це прийняття капелюхом, в котрому нараз з'явився в папі справжній італієць, викликало новий вибух ентузіазму, — і довго ще після того, як папа зник у темряві за вікнами, в натовпі жваво коментували цей ніхід папи і ділили своїми враженнями.

Дощ не переставав. У п'ятій годині мала відбутися маніфестація перед Квіринальським палацом короля, але певно майже ніхто з тих, що мок на площі св. Петра, не візьме в ній участі. Короля кожний мав нагоду стільки разів бачити і чути, і стільки разів вітати його в соняшний день, що в дощ можна пересидіти й вдома.

Евг. Онацький.

Учительські Краєві Зізди.

IV.

Загальне зібрання Т-ва „Учительська Громада“.

Виробилася в учительських колах опінія, що одним із найбільше нежиттєздатних товариств є Тов. „Учительська Громада“. Чому воно так, годі сказати. Але що такий погляд не відбігає від дійсності, цього заперечити годі. На останньому річному зібранні можна було заобсервувати два такі факти, що оправдують цей для товариства не дуже прихильний погляд. На річному зібранні, в якому кожний член мав право брати участь, згідно з постановами дотеперішнього статута, а львівських членів було ледки 10 проц. прийняти і то в більшій частині учителі срив. шкіл! Державне учительство виявило вже другий рік дуже слабе заінтересування цим товариством. І коли ц. р. прийшло до вибору голови, треба було амурувати найменше пів години, щоб упросити когось аноміж намічених кандидатів на голову! Товариство, в якому пропонувані кандидати не хочуть прийняти головування — виявляє великі признаки недуги.

Що тов. „Учительська Громада“ (товариство учителів енцикл шкіл) є хоре — це цілком зрозуміло. Перш усього зазначилося розходження між назвою й змістом т-ва. Товариство учителів енцикл шкіл втратило рацію існування з хвилею як не стало у Львові професорів вищих шкіл (університету то що). Учителі середніх шкіл опинилися в пововинних роках в таких невідрачних правових відносинах, що вистарчить учителів вийти зі зборів на яких ображають його національні почування, щоб його перекинути, скажім, на Поморя. Словом, в учительських колах панує переконання, що учителі державних середніх шкіл треба або заперестати аську громадянську працю, або здобуватися на героїські жести (як М. Галушинський), а усіми колесквенціями (страта досади!) і відношенням громадянства до насолівів такого жесту чи вчинку (історія а М. Галушинським у „Просвіті“).

Тимчасом погляд про нежиттєздатність „Учительської Громади“ не є досім вірний. Товариство „Учительська Громада“ може і повинно виявити максімум праці і енергії в деяких ділянках, на яких ніхто не працює. Між іншим аніма, що всіякі реформи, вся майже перебудова польського шкільництва, розбудова польської книжкової продукції для школи і т. п. вишла якраз від аналогічного товариства: „Тов. папсусциелі szkół wyzszych“. Величезна видавничя установка „Książnica-Atlas“ — деж твір якраз такого товариства, як „Учительська Громада“. Плян перебудови шкільництва, плян видання шкільних книжок — деж писад праці окремих секцій і комісій при Т. N. S. W.

Жіночі міжнародні зв'язки.

З діяльності міжнародної жіночої організації „Ліга Мира і Свободи“.

Інтернаціональний колективізм став синонімом 20-го століття. Він обіймає майже усі ділянки людського життя і його культури. Творяться колективні праці, мистецтва, науки, політики і т. д.

Особливо пропаганду за політикою т. ав. тріахного мира провадять інтернаціональні колективи при допомозі всяких міжнародних організацій. Вони безумовно відкидають збройні війни, як середовище поганоювання міжнародних та міжнародних спорів чи взаємодієносні, а вимагають, щоб всі конфлікти між поодинокими державами і народами були поганоювані дорогою дипломатії і взаємного порозуміння. Перенесення ревізії мирових договорів та поганоювання всяких спорів шляхом міжнародного розсуду — стало завданням сучасних політичних, міжнародних організацій, до яких належить така міжнародна жіноча організація як Ліга Мира і Свободи. Її девізом є боротьба за „мир і свободу“.

Ліга Мира і Свободи, якої постійний офіс є в Женеві — працює паралельно зі Союзом Народів на усіх п'ятих континентах світа і обіймає в своїй організації 59 різних народів. Під тим оглядом Жіноча Ліга М. і Св. перевищує майбутні усі інші міжнародні організації.

З усіх континентів найкраще розвивається діяльність Ліги в Америці. В Європі діяльність Ліги знайшла найшвидший влігонін в Англії, Німеччині (хоч як мілітаристичній державі), Франції та Чехії. Італія і Радянський Союз не допускають творення у себе ніяких міжнародних організацій. При поширюванні та реалізуванні своїх ідей Ліга не вдовольняється пресою пропагандою, вона не жадає великих сум гроша (на що складаються обильні фінансові дати багатих американок, зокрема президентки Ліги Miss Adams) на висилку своїх делегаток до інших континентів, а саме Азії, Австралії та Африки, щоб на місцях провітрити відносини серед поодиноких народів і поширювати так ідеї мира і свободи. Президентка Ліги п-ні Адамс обіхала особисто майже всі континенти світа, а остання її поїздка була до Австралії, з якої вислала дуже корисне враження, особливо в суспільного становища тамешнього жіноцтва і його повної рівноправності. В 1928 р. Ліга вислала дві делегатки п. Drevet і п. Rue до Китаю, які перебуваючи там довгий час студіювали положення тамешнього жіноцтва й особливу увагу звернули на політичні, суспільні та господарські відносини Китаю.

В своїй політичній діяльності Ліга усталила підтримку самостійницький рух в Індокитаю і в тій цілі вислала відповідний меморіал до французького правительства з домаганням признати Індокитай свободу преси, зборів і заснування власних синдикатів. До китайського правителства Ліга звернулася з проханням, щоб воно забезпичило своєму населенню кращі політичні, соціальні й економічні відносини.

Внутрі Ліги утворено три комісії а саме: економічну, комісію для Сходу Європи і комісію для розоружень.

Економічна комісія Ліги під проводом п. Герікої (президентки австрійської Секції Ліги) вислала до Міжнародного Уряду Праці при Союзі Народів резолюцію в справі 8 годинного дня праці. Ту резолюцію вислано майже до всіх держав Європи. Ліга звернулася до всіх держав в справі ратифікування Вашингтонського договору і в справі боротьби з безробіттям.

Комісія для Сходу Європи подбала про те, щоб Ліга рхнула скликати в 1929 р. конференцію жіноцтва Сходу Європи, в якій візьмуть участь по дві делегатки від таких країн: Фінляндія, Естонія, Латвія, Литва, Україна, Польща, Румунія, Болгарія, Югославія. Цю конференцію поведати підготувати праця Ліги на Балкані, де Ліга рхнула вислати свою делегатку п. Drevet, а щой переведення студій над політичними відносинами на Балкані.

Третя комісія Ліги для справи розоружень скликає з початком 1929 р. Міжнародну Конференцію в Франкфурті над Меном. Завданням конференції є надання пильної кампанії проти війни та інших середовищ як таки і всякі хемікації. В тій конференції оголосила свою участь визначні політики і суспільні діячі світа.

(Докичення було.)
Віляна Баранова.

Ювілей проф. Ф. А. Шербини.

Дня 26. лютого 1929 року закінчить 80 років життя відомий український статистик, економіст та історик проф. Ф. А. Шербина. Ювілей народився 1849 р. на Кубані і походить з козацької родини. Вищу освіту здобув у Петровсько-Розумовській Академії в Москві та в одеському університеті. За свою культурно-освітню працю серед робітництва Ф. А. Шербина був адміністративно засланий до Вологодської губернії на п'ять років, після чого Вороніжське Земство запросило його стати на чолі Губернського Статистичного Відділу, де він і пробув від 1883 р. до 1900 р. В 1900 році Ф. А. Шербина заслано адруге, але вже на його батьківщині — Кубань, де він прожив аж до 1920 р., присвятивши різноманітній багатій науковій праці. В 1896 р. Ф. А. Шербина став на чолі експедиції для дослідження степових областей (Акмолинської, Семипалатинської та Тургайської). Матеріали, здобуті цією експедицією, були видані в 10-ти томах. Ювілей написав понад 40 наукових праць з ділянки статистики, економіки, історії, значаєвого права, соціології, етнографії, робітничого і земельного питання. З найголовніших праць треба згадати: „Селянські бюджети“, „Очерки южно-русских артелей и общинно-артельных форм“, „Історія Кубанського Козацького Війська“, „Історія Вороніжського Земства“ (автор одержав грошову премію Російської Академії Наук), „Історія статистики та статистичних установ“, „Сільсько-господарська світова статистика“ і багато інших. Проф. Ф. А. Шербина є членом кореспондентом Російської Академії Наук, членом б. „Імп. Вольно-Економічного Общества“ в Петербурзі, Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові та інших наукових установ.

На еміграції Ф. А. Шербина працює як професор Української Господарської Академії в Подєбрадах та Українського Університету в Празі.

З нагоди 80-ліття його народження комітет, зложений з представників українських наукових, культурно-освітніх та громадських установ в Чехословаччині влаштує урочисту Академію з участю шановного ювілята 26-го лютого 1929 р. в Празі П. Альбертов, на Сауні ч. 6.

По широкому світі.

„Дейлі Мейл“ приносить звістку, що вибори до англійського парламенту піchnуться дня 29-го травня.

Манджурський диктатор Чанг-Сю-Лянг поважно занедажував затриманий.

Англійський вуглевий промисл використав останні морози і вислав великі транспортні туди, де надаремне ждала на вугілля з Польні.

Теперішній папський нуніє у Берліні Пачелі, має стати кардиналом і архієпископом у Мізіно.

Цісосо Парагваю в Вашингтоні повідомляє американський уряд, що виліз бозвійської армії підготував нову офензиву на Парагваю.

З Мексику йдуть звістки про революцію проти тимчасового уряду Дісла. Проводить повстання ген. Мачно при співучасті кількох генералів.

НОВИНКИ

— Примхи температури. Мороз вернувся. Люди, що відчували в повітрі весну і тішилися кришталіно блакитним небом, а не мали в хаті чим палити, ще раз побачили, що важко бути метеорологом у власній країні. 19-го ч. м. температура з 6 степенів зросла до вечора на 18, а в околицях Львова було на кілька степенів більше. У тій самій часі у Парижі було 6 степенів холоду, а в Лондоні 4. Метеорологи вспокоюють нас, що це лише тимчасове і що внодвізї потепліє. Щоб тільки на це „внодвізї“ не треба за довго чекати.

— Чи Львів має досить вугілля? Воєвідський комунікат повідомляє, що до Львова приїхали значні припаси вугілля і що нормально приїжджатимуть нові, так, що розпорядок про обмеження продажі скасовано. „Дзєннік Людови“ лише з цього приводу так: „Не враховуючи на офіційній запевнення про поправу ситуації, вчора надідал не було вугілля майже в усіх складах палива. Мешканці середмістя були приневолені їхати до міського складу на вул. Львівських дітей, де видавали вугілля аптекарськими дозами. Навіть склади палива при вул. Шенгінських і суміжних з головною залізницею вулицях не дістали вугілля до продажі. Населення віддалене від залізниць в розпачі“. Навіть ті, що можуть дістати порцію кількадесят кіло вугілля, мусять його тигнути самі на санчатах, бо довів з нього рахують так само, як за великий вантаж.

— „Свято української культури“. Пишуть нам:

Дня 2-го березня ч. р. Українська Студентська Громада у Варшаві влаштує „Свято української культури“. В рефератах про українську культуру взагалі і зокрема про культуру технічну, а хорівних виступах, медьодекламаціях і декламаціях намічено залемонструвати важливіші здобутки культурного руху українського народу.

— Концерт шедрівок і колядок у Перемишлі. Пишуть нам: Дня 15. лютого відбувся заходина учнів української державної гімназії в Перемишлі концерт шедрівок і колядок. На програмі зложилися найкращі композиції Стеценка й Леонтовича на мішаний і мужеський хор. Враження після поодиноких точок хору було незвичайно глибоке, доказом чого негавуючі одлески присутніх, що змушували хор повторювати лещо зі свого репертуару. Мимохіть пригадувались мистецькі продукції Котка. Наші молоді співаки не зрівняючи з гарною традицією роблять з кожним роком шораз більший поступ.

— Засуд редактора за образу марш. Пласудського. Варшавський окружний суд видав засуд у пресовій ораві проти редактора „Шаньшя“ Р. Васілевського за те, що в одній статті назвав марш. Пласудського необчислимим політиком, якому воляки не вірили і не повіряли. Васілевський дістав рік в'язниці.

— Жидівка вихрестка. Недавно пропала з батьківського дому молода дівчина Ханька Фрай із Воєлі Підмихайлівської (пов. Ліско). Тепер Ханька знайшлася у Старому Селі (пов. Березів). Вона вислала до начальника гродського суду листа, де заявляє, що добровільно покинула батьківський дім і що арештовані в зв'язку з буді-то її насильним вивезенням молоді люди невинні. Їх і випущено на волю. Рівночасно вона звернулася до батьків із проханням вибачити їй, що перейшла на католицизм.

— Річні вістки. У 1928 р. Англія вибудувала 53 проц. зі світової продукції кораблів: 1.445.920 тон; на другому місці стоять верфи німецькі, на третьому голландські, а Спол. Держави аж на сьомім. — В Якутську морози „ослабали“, а тамішня температура має такі ще 70 степів. — У Перу мав бути великий землетрус, що спричинив повені і зрушення скелі; є численні людські жертви. — Проф. Зайдель у Відні винищив бактерії у молоці, піддаючи його під вплив коротких хвиль; таке молоко може задержати свіжість у холодильній цілій місяць. — По Америці їздять тепер уже п'ятий раз московський режисер Микита Валієв зі своїм театром „Летучая Миш“ (Лілики). — При австралійським побережжі потонув великий корабель. — Управа південних англійських залізниць рішила перемінити вугілля поїзда на електричній. — У Нью-Йорку помер Мельвіль Стоін, основник великого пресового агентства „Асошіейтед Прес“, яким проводив 25 літ. — У Мюнхені інж. Валієр збудував сани, які вводять в рух вибухові ракети; сани, що важать 120 кіло йдуть 100 км. на годину. — Прімо де Рівєра мав дістати 50 кіло листів і телеграм з побажаннями, що здушив останню спробу повстання.

— Ради проти грипи. Член париської медициної академії Венсан подає на сторінках „Матена“ такі замітки про грипу: Найсильнішим засобом поширення зарази грипи це особистий контакт з недужим. Коли він говорить, кашляє або пчихає, все довкола нього наповнюється мікробами. Тому підходити до нього треба зі закритими устами, а ніс треба заложити маскою з густої органітини. Треба омийати місь, де зібралася більша скількість осіб, менше їздити трамваями і менше ходити до кіл. Рано та вечір треба прочищувати ніздря лезинфекціи, васоліною, а ніс ознопроцентовим розпушенням протарголом, а горло полокати дезинфекційною рідиною. Підчас недуги треба сидіти в хаті, омийати прозвув і виходити аж тоді, коли останні ознаки грипи щезали.

— Нові марки. Філіателісти ждуть нетерпляче на нові марки, які ймовірно вийдуть у Римі з нагоди створення „папської держави“. Такі марки існували від 1852 і 1870 р. і є нині дуже рідкими аразками. — Голандська колонія Сураіам у півд. Америці вилала цілу низку добродійних марок з образом сестри милосердя-європейки, що нахилиється над лажком недужого індіанця.

— Радіофотографія на поліційній службі. Нью-Йорська поліція приноврила вперше здобутки радіофотографії у здогоні за мешканцем Фінляндії Квердіном, що набрав кільканацять тисяч дол. і утік на Гавайські острови. За ним вислали радіові знімки, які дійшли виразно до кількох місць, а також до пристані Гонолулу, куди Квердіна причланив. Поліція планала його негайно і могла арештувати його без помилки.

— Чужинні туристи до СРСР. У СРСР утворився спеціальний офіційний комітет з участю представників різних комісаріатів, що вийшов у порозумінні з чужинними агентствами для туристички такими як Кук, Експірієр і Беннет, щоб здобути чужинців до подорожей на територію СРСР.

Громадянино! Чому не став Ти ще дові членом Товариства „Прогрєса“?

В друкарні Видавничого Спілки «Діло» Львів. Ринків в 19